

Fra Thomsen, Ole: "Pluk dagen", Aarhus Universitetsforlag 2008

Seneca: Moralske Breve til Lucilius, nr. 47

Slavers menneskeret

Kære Lucilius!

- 1 Med glæde hører jeg fra folk, der har været ovre• at besøge dig, at du lever familiært med dine slaver. Det klæder din kløgt, det klæder din dannelse. "Men det er jo slaver," vil man indvende. Nej, det er mennesker. "Men det er jo slaver." Nej, det er bofæller. "Men det er jo slaver." Nej, det er lavstatus-venner. "Men det er jo slaver." Nej, det er med-slaver, hvis man tager i betragtning, at den lunefulde lykke• har akkurat lige så stor magt over os som over dem.
- 2 Derfor må jeg le ad personer, der regner det for en skam for en herre at spise med sin slave. Hvorfor dog det!? Ene og alene fordi skik og brug, ud af rent hovmod, har omgivet herren, når han ligger og spiser, med en stime stående slaver. *Han* æder mere, end der kan være i ham, og med grænseløs grådighed belæsser han sin ballon af en mave, der efterhånden er kommet helt ud af trit med at virke, med det resultat at den har mere besvær med at klemme det hele ud, end med at få det ind.
- 3 De ulyksalige slaver derimod, de må ikke engang tage et *ord* i deres mund. Med pisk holdes selv den mindste mumlen nede, og end ikke rent tilfældige og uvil-kårlige lyde som fx hoste, nys og hikke går fri for svøbets slag. Hvis stilheden brydes af *nogen* stemme, bødes der med en hård straf: Hele natten• igennem må de stå ret op og ned, fastende og stumme.
- 4 Følgen er, at de snakker• om herren bag hans ryg, fordi de ikke må sige noget op i hans ansigt. Nej, slaverne i gamle dage, de måtte ikke blot tale i deres herrers nærvær, men ligefrem føre samtale med dem, og de fik ikke munden rimpet sammen; derfor var de rede til at lægge hovedet på blokken for deres herre, for at omdirigere en overhængende livsfare fra ham til sig selv. Til spisegilder talte de, på pinebænken tav de.
- 5 En anden følge er, at der cirkulerer en talemåde, der er gennemsyret af samme arrogance, nemlig at "der er lige så mange fjender i huset, som der er slaver." Men fjender af os er ikke noget, de er; det er noget, vi gør dem til.
Jeg må her forbigå en hel række andre grusomme og umenneskelige forhold, der hænger sammen med, at vi begår overgreb – jeg taler ikke om overgreb mod deres værdighed som mennesker, men mod deres værdighed som trækdyr! Jeg begrænser mig til følgende: Når vi har lagt os til bords til banketterne, er der én af slaverne, der må finde sig i at tørre spytklatter op. En anden bliver stukket ind under spisesofaen for at samle fyldebøtternes efterladenskaber op.
- 6 En tredje skærer det kostbare fuglevildt for; efter helt bestemte kurver fører han sin dybt professionelle hånd hen over bryst og gump, for at skiverne kan falde perfekt; ulykkelig den stakkel, der lever for dette ene: at partere vildt med stil; dog, den person er mere elendig, der lærer andre den slags i vellystens tjeneste, end den, der må lære det i nødvendighedens.

- 7 En fjerde byder vin om og er majet ud som et pigebarn, og må derfor ligge i krig med sin egen alder: Det drengede væsen kan han ikke slippe ud af, han bliver trukket tilbage i det, og skønt han allerede har fysik som en soldat, får han huden gjort drengeglat,• enten med pimpsten eller med pincet; og således tilredt må han holde sig vågen hele natten, som han spenderer ligeligt på sin herres druk og brunst: i spisesalen dreng, i sovegemakket mandfolk.
- 8 En femte har fået overdraget gæste-evalueringen; den stakkels mand må stå og observere, hvem der, takket være sine dybe buk, sit store gab eller sin hvasse tunge, skal på gæstelisten til i morgen. Føj hertil delikatesseindkøberne, som er specialister i herre-ganen, og som ved: hvad mad der kan stimulere herren ved sin smag og duft, hvad der kan fornøje ham ved sit udseende, hvad der er nyt nok til at ægge ham midt i hans kroniske brækfornemmelse, hvad han er led og ked af, fundamentalt mæt som han er, og hvad han just i dag er ved at dø af sult efter. Disse mennesker er han for fin til at spise sammen med, og han betragter det som en underminering af sin høje herreværdighed at gå til bords med sin slave. Gud fri os! Når det kommer til stykket, hvor mange af disse slaver er så ikke hans herrer!
- 9 Foran Callistus'• gadedør har jeg med egne øjne set hans tidligere herre stå og vente; jeg så, hvordan den mand, der i sin tid havde smækket auktionsmærkaten fast på Callistus og sat ham til salg mellem de slaver, han ikke selv gad beholde, nu blev lukket ude, mens andre kom i audiens. Det var det tak for sidst, han fik af den slave, der ved auktionen var blevet smidt ind i det første bundt på ti (altså dem auktionarius prøver sin stemmekraft på): Nu skrottede *han ham* til gengæld, nu dømte *han ham* uværdig til at betræde *sit* hus. Herren solgte Callistus; men hvor meget fik Callistus ikke at sælge sin herre!
- 10 Du gør klogt i at tænke på, at den, du kalder din slave, er spiret af den samme sæd som du selv, at han nyder den samme friske luft, at han lige så fuldt ånder, lige så fuldt lever, lige så fuldt dør. Han kan lige så godt få dig at se som slave, som du kan få ham at se som fri. Da Varus• i sin tid led sit nederlag, da trykkede tilfældet mange af den mest strålende herkomst – folk, for hvem militærtjenesten var første skridt på vejen til en karriere som senator – ned i trællestand; én af dem gjorde tilfældet til kvæghyrde, en anden til pedel i en barak: Gå så hen og foragt et menneske, der befinder sig i en stilling, som du selv kan komme til at træde lige lukt ind i, alt imens du frejdigt foragter folk der er i den!
- 11 Jeg vil ikke her indlade mig på det store og komplicerede spørgsmål, hvordan man bør behandle sine slaver – de slaver, mod hvem vi viser hovmod, grusomhed og grovhed i så stor stil. Men mit budskab kan sammenfattes i denne hovedregel: Lev• med din undermand, som du ønsker din overmand skal leve med dig. Hver eneste gang du tænker på, hvor meget du kan tillade dig over for din slave, så tænk samtidig på, at over for dig kan din herre tillade sig nøjagtig det samme.

”Jeg har da ingen herre,” siger du.

12 Du er endnu i dine gode år; det kan være du får en! Ved du ikke, i hvilken alder Hecuba• var, da hun måtte til at trælde? Eller Kroisos?•

13 Eller kong Dareios'• moder? Eller Platon?• Eller Diogenes?• Så lev mildt med din slave, kammeratligt endda; giv ham adgang til samtale, til rådslagning, ja, til bordfællesskab!

Når jeg siger sådan, vil hele horden af degenererede himle op: "Men dette er dog det mest nedværdigende, der tænkes kan, det mest vanærende!" De selv samme personer vil jeg såmænd kunne gribe i at kysse• andre folks slaver på hånden ...

14 Kan I heller ikke se, hvordan vore forfædre har fritaget herrestillingen for alt had og slavestillingen for al hån? Herren døbte de jo *pater familias*, og slaven *familiaris*, og i mime-farcerne har den sprogbrug holdt sig lige til vore dage. Forfædre indstiftede også Saturnaliefesten, ikke for at herrerne *kun* skulle spise sammen med deres slaver ved den, men for at de ved den ubetinget skulle gøre det. De tillod også slaverne at beklæde embeder i huset, ja, at holde retspleje der; i det hele taget betragtede de gamle storfamilien som en ministat.

15 "Sig mig, skal jeg da tage alle slaverne med til bords?"

Ikke mere end alle frie! Men du tager grundigt fejl, hvis du tror, jeg vil vrage visse kategorier af slaver, fordi deres arbejde skulle være for ulækkert, som nu for eksempel æseldriver NN eller korøfter BB. Jeg vil ikke vurdere dem efter deres profession, men efter deres personlighed: Personligheden skænker enhver sig selv, men professionen får man anvist af tilfældet. Lad nogle af slaverne spise sammen med dig, fordi de er værdige til det; lad andre gøre det, for at de kan *blive* det. Hvis der nemlig findes noget slaveagtigt i dem som følge af deres frastødende omgangskreds, så vil bordfællesskabet med bedre folk ryste det ud af dem.

16 Du skal ikke, kære Lucilius, kun søge efter venner på frimændenes torv eller i senatssalen; hvis du kigger omhyggeligt efter, vil du også finde kandidater på hjemmefronten. Tit og ofte ligger et godt stof uudnyttet hen, fordi den kreative kunstner mangler: Gør et forsøg, høst erfaring! Ligesom man er dum, hvis man ikke ser på hesten selv, når man køber hest, men på dens dækken og tøjler, er man godt dum, hvis man vurderer et menneske enten efter hans klædedragt eller efter hans livsvilkår – som jo er svøbt om os på samme måde som en klædedragt.

17 "Han er en slave."

Ja, men måske fri i sin tanke.

"Han er en slave."

Skal det komme ham til skade? Vis mig, hvem der *ikke* er: Én er slave af sin kønsdrift, en anden af sin havesyge, en tredje af sin ærgerrighed – alle af håbet, alle af frygten. Jeg skal vise dig en ex-konsul,• der træller for en gammelmor, jeg skal vise dig en millionær,• der træller for en ordinær slavinde; du skal få højfornemme unge aristokrater at se, der gør sig til slaver af pantomimespillere.• Ingen trældom er mere foragtelig end den, man underkaster sig af egen fri vilje.

Så lad ikke den slags hovskisnovski typer skræmme dig fra at vise dig smilende over for dine slaver og suveræn på en u-hoven måde. Lad slaverne ære dig, i stedet for at frygte dig!

- 18 Her kommer der nok en eller anden og indvender, at jeg gejer slaverne op til oprør, og styrter herrerne ned fra magtens tinder, fordi jeg har sagt: Lad dem ære deres herre i stedet for at frygte ham.

”Er det *virkelig* din mening: at de skal ære, ligesom klienter• gør, ligesom morgenhilsende gør!”

Den der fremsætter en sådan indvending, glemmer nok, at det, der er nok for en gud, ikke kan være for lidt for en husherre. Den der æres, elskes også; kærlighed• kan ikke sameksistere med frygt.

- 19 Derfor er det min vurdering, at du handler fuldstændig rigtigt, når du ikke vil have, at dine slaver skal frygte dig, og når du ikke revser dem med andet end ord; med piskeslag formaner man umælede bæster. Ikke alt, hvad der støder og fornærmer os, tilføjer os også skade; det der tvinger os ud i rent raseri, det er ikke andet end vores egen ømskindethed, med det resultat at *alt*, der ikke går lige efter vores hoved, vækker vrede.

- 20 Det er kongers tænkemåde, vi dermed ifører os; også dem går det jo nemlig på den måde, at de, med forglemmelse både af deres egne kræfter og af alle andres skrøbelighed, blusser så heftigt op, raser så grumt, at man skulle tro de havde lidt en uret, skønt deres lykkestillings højhed yder dem fuldkommen sikkerhed mod enhver fare for overgreb. Og det ved de også meget godt selv; men med alle deres beklagelser jagter de bare en anledning til at skade: De har ”lidt uret” for at få en chance for at *gøre* en.

- 21 Nok om den sag! Du er jo ikke den, der har formaning nødig. Det fortrin er der, blandt mange andre, ved en stålsat karakter: at den godt kan lide sig selv, at den bliver, hvor den er. Usselheden derimod er flagrende, den slår tit om, ikke til noget bedre, men bare til noget andet. Lev vel.

Seneca: Om Mildhed 1.1

Et fyrstespejl for den attenårige Nero

- 1 At skrive om mildheden, Nero Cæsar, har jeg foresat mig, for at jeg kan fungere som en slags spejl og vise dig dig selv på vej til den størst tænkelige glæde. Thi selv om det sande udbytte af gode gerninger er at have gjort dem, og selv om der ikke findes nogen værdig løn for gode egenskaber uden for dem selv, er det dog en fryd at betragte og kredse om en god samvittighed, for så at vende blikket mod denne umådelige masse af uregerlige mennesker, i splid med hinanden, uden magt over sig selv, rede til, hvis de knækker *dette* åg, gladelig at styrte både andre og sig selv i fordærv – og at sige til sig selv: